

TA'LIM TASHKILOTIDA INNOVATSION JARAYONLAR VA ULARNI SAMARALI TASHKIL ETISHNING MAZMUNI MOHIYATI.

¹Dilshod Sobirov, ²Xasanova Madina Azamat qizi, ³Kodirjonova Munisa Alisher qizi

¹*Pedagogika kafedrası katta o'qituvchisi, Toshkent amaliy fanlar universiteti, Gavhar ko'chasi 1-uy, Tashkent 100149, O'zbekiston*

^{2,3}*Pedagogika va psixologiya yo'nalishi 4-kurs talabalari, Toshkent amaliy fanlar universiteti, Gavhar ko'chasi 1-uy, Tashkent 100149, O'zbekiston*

¹*orcid id: 0009-0007-7110-8456 ¹e-mail: dilshodbeksobirov175@gmail.com*

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta'limdagi innovatsion jarayonlar o'rganiladi, ular pedagogik innovatsiyalarni yaratish, rivojlantirish va qo'llashni, ya'ni ta'lim tizimini maqsadli ravishda o'zgartiradigan va ta'lim xizmatlari bozorini kengaytiradigan bir qator yangi ta'lim jarayonlari, g'oyalari va texnologiyalarini (shu jumladan, axborot texnologiyalarini) qo'llashni ifodalaydi. Ta'kidlanishicha, innovatsion jarayonlar ta'lim muhitiga tobora ko'proq joriy etilmoqda. Mualliflarning so'zlariga ko'ra, innovatsion jarayonning yagona nazariyasini yaratishga urinishlar bir necha bor qilingan. Ularning fikricha, innovatsion jarayonlarni rivojlantirish shartlari akademik va pedagogik xodimlarning metodologik va ijodiy tayyorgarligini kuchaytirishni talab qiladi, bu ularning o'qitish mahoratiga ta'sir qiladi. Innovatsion ta'lim tizimli xarakterdagi muhim o'zgarishlarni aks ettirishi, uni an'anaviy ta'limdan tubdan ajratib turishi ta'kidlangan. Ta'limdagi innovatsion jarayonlarning samaradorligi ochib berilgan. Xulosa qilib aytganda, muallif davlatning ta'lim strategiyasi barqarorlashtirish, rivojlantirish va prognostik xarakterdagi umumiy ijtimoiy maqsadlar to'plamini hal qilishdan iborat degan xulosaga keladi.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, pedagogik innovatsiya, innovatsion jarayon, innovatsion faoliyat, innovatsion o'rganish.

Kirish qismi

"Innovatsiya" atamasi ilmiy adabiyotlarda XIX asrning oxiridan beri mavjud. 1930-yillarda g'arbda innovatsion tadqiqotlarning maxsus sohasi – "innovatsiyalar" paydo bo'ldi. Dastlab, innovatsion tadqiqotlarning mavzusi ilmiy va texnologik yangiliklarni yaratish, amalga oshirish va tarqatishning iqtisodiy va ijtimoiy naqshlari edi. Keyinchalik innovatsiya turli ijtimoiy yangiliklarni qamrab oluvchi bo'ldi. 1960 va 1970-yillarga kelib, innovatsion fan falsafa, sotsiologiya, madaniyatshunoslik, psixologiya, pedagogika, menejment, metodologiya va boshqa sohalarni qamrab

oluvchi keng ko‘lamli bilim sohasiga aylandi. Innovatsion tadqiqotlar ilmiy faoliyatning mustaqil sohasi sifatida paydo bo‘ldi. Innovatsion tadqiqotlar fanlararo tadqiqotlar sohasidir [6.2].

Yuqoridagi ta’riflar “innovatsiya” tushunchasining ham mazmunli, ham protseduraviy mohiyatini bayon qiladi va bir-birini to‘ldiradi. Maqalamiz kontekstida innovatsiyani ijtimoiy-madaniy, ijtimoiy va pedagogik muhitdagi o‘zgarishlar bilan bog‘liq bo‘lgan yangi tajriba yaratish va ulardan foydalanish jarayoni sifatida tushunish muhimdir. Biz innovatsiyalarni yangi kirishlar, “yangilanishlar”, mavjud jarayonga yangi narsa kiritish deb biladigan va innovatsiya jarayonini texnologiya va amaliyotga yangi shakllanishning kiritilishi sifatida tushunadigan V.G.Slobodchikovning g‘oyalarini qo‘llab-quvvatlaymiz.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Innovatsiya jarayoni, yangi usullar, texnikalar, texnologiyalar va dasturlarni o‘zlashtirish sohasi sifatida, K. Angelovski, S.D. Polyakov, M.M. Potashnik, A.I. Prigojin, N.R. Yusufbekova va boshqalarning asarlarida keng o‘rganilgan [6-6]. Ayniqsa, M.M.ning tadqiqoti diqqatga sazovordir. Innovatsion jarayonlarni faoliyat, mazmun, boshqaruv, tashkiliy va tarkibiy darajalarda o‘rganadigan Potashnik har qanday jarayonda quyidagi komponentlarni aniqlaydi:

- innovatorlarning innovatsion salohiyati va muhit;
- joriy etilayotgan innovatsiyaning xususiyatlari;
- innovatsiya tashabbuskorlari va ishtirokchilarining innovatsion faoliyatining xususiyatlari;

K. Angelovski innovatsion jarayonni bosqichlar va xulosalarga ajratishda o‘xshash fikrda bo‘lib, quyidagilarni belgilaydi:

- innovatorlarning individual faoliyati;
- fikrdosh shaxslarning rejalashtirilgan va hamkorlikdagi ishi;
- jamiyatning rejalashtirilgan va tizimli ishi.

Muhokama

Innovatsion jarayon bir qator muammoli masalalarni hal qilish orqali amalga oshiriladi.

Innovatsion faoliyat muammolarning natijaviy yechimining yangilik darajasi kabi ob’ektiv xususiyatda aks etadi. Fan ushbu xususiyatga asoslangan uchta asosiy tushunchadan foydalanadi:

- kashfiyot; - ixtiro;
- ratsionalizatorlik taklifi.

Shunday qilib, innovatsion jarayon ta’limda innovatsiyalarni (yangiliklarni) ishlab chiqish, qabul qilish, ulardan foydalanish va tarqatishni o‘z ichiga olgan murakkab faoliyat sifatida tushuniladi, bu esa natijalarni amaliyotga joriy etish bilan birga fikrlash va faoliyatning maxsus tashkil etilishi va bu amalga oshirishning natijalari (muhimi) va oqibatlaridir.

Shuni ta’kidlash kerakki, innovatsion jarayonda qarama-qarshiliklar kuzatilishi mumkin, ularni uch turga bo‘lish mumkin:

a) muammoli vazifaning paydo bo'lishi bilan bog'liq bo'lgan qarama-qarshiliklar, biror narsa qilish kerak bo'lganda, lekin uni qanday qilish kerakligi noma'lum bo'lganda. Bunday qarama-qarshiliklar muammoni hal qilishga undamaydi, aksincha ijodkorlikni rag'batlantiradi;

b) tizim parametrlari o'rtasida ularni yaxshi tomonga o'zgartirishga urinishda yuzaga keladigan qarama-qarshiliklar. Ba'zi xususiyatlarni yaxshilash boshqalarining yomonlashishiga olib kelishi mumkin;

c) tizimning bir xil qismiga o'zaro qarama-qarshi talablarni qo'yish natijasida yuzaga keladigan qarama-qarshiliklar. Ikkinchi turdagi qarama-qarshilikning eng keng tarqalgan misoli: o'qitiladigan fanlar doirasini kengaytirishga urinishlar talabalar uchun ish yuklamasining oshishiga olib keladi, bu esa ularning sog'lig'iga salbiy ta'sir qiladi. Ta'lim muassasasini eksperimental rejimga o'tkazish uning barcha tuzilmalarining faoliyatini murakkablashtiradi. Uchinchi guruhning qarama-qarshiliklari quyidagilarni o'z ichiga oladi: boshqaruvdan maqsadlarga erishishda avtoritar va demokratik yondashuvlarni birlashtirish talabi. Xulosa qilib aytganda, bizning holatimizda innovatsion jarayonlar ta'lim tizimida innovatsiyalarni yaratish, o'zlashtirish va ulardan foydalanishning bosqichma-bosqich jarayonini nazarda tutadi. Innovatsion jarayonning bosqichlari quyidagilar:

1. Eksperimental tadqiqotlar;
2. Maqsadlarni belgilash;
3. Tizimli tahlil va tavsif;
4. Kelajakdagi holat modeli (yakuniy mahsulot);
5. 3 va 4-bosqichlar o'rtasidagi qarama-qarshiliklarni aniqlash (taqqoslash);

Innovatsiyalar va innovatsion jarayonlarning tasniflash xususiyatlarini muhokama qilishda ularni quyidagilarga bo'lish kerak:

- 1) mazmuni bo'yicha - ijtimoiy, texnik, pedagogik, iqtisodiy va boshqalar;
- 2) tashkiliy xususiyatlar bo'yicha - tashkilot ichidagi va tashkilotlararo;
- 3) yangilik darajasi bo'yicha - mutlaq, shartli, nisbiy, o'ziga xos;
- 4) innovatsion salohiyat bo'yicha - radikal, birlashtirilgan, o'zgartirilgan;
- 5) rivojlanish va tarqatish darajasi bo'yicha - davlat, respublika, mintaqaviy, sanoat, korporativ;
- 6) tashkil etish va texnologiya bosqichlari bo'yicha - boshlang'ich, asosiy, yakuniy.

Innovatsion jarayonlar ta'lim muhitiga tobora ko'proq integratsiyalashmoqda. Innovatsion jarayonning yagona nazariyasini ishlab chiqishga urinishlar bir necha bor qilingan.

Bu barcha bosqichlarda ko'rib chiqilgan: g'oyani yaratish, uni qo'llashni ishlab chiqish, amaliy sinovdan o'tkazish, keyingi ko'rib chiqish va amalga oshirishdan tortib.

Nazariy olimlar umumiy jarayonning samaradorligi har bir alohida bosqichning samaradorligiga emas, balki bir bosqichdan ikkinchisiga o'tishning izchilligi va tezligiga bog'liqligini ta'kidladilar. Tadqiqot va tajribalarning asosiy yo'nalishi bosqichlar orasidagi vaqt oralig'ini qisqartirish va ularni yagona jarayonga integratsiyalashga qaratilgan.

Tahlil va natijalar

Innovatsion jarayonlarni rivojlantirish akademik va professor-o'qituvchilarning metodologik va ijodiy tayyorgarligini kuchaytirishni talab qiladi, bu ularning o'qitish mahoratiga ta'sir qiladi. Ta'limdagi modernizatsiya jarayonlari nafaqat o'quv materiallarini yangilashni, balki akademik fanlarni takomillashtirishni, yangi tadqiqot usullarini qo'llashni, bilimlarni tahlil qilish va tizimlashtirishni, talabalarda yagona dunyoqarashni rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi. Pedagogik ijodkorlikni rivojlantirish bilan chambarchas bog'liq bo'lgan narsa kattalar va maktab o'quvchilarida ijodiy fikrlashni faollashtirish usullari va vositalari, masalan, tizim tahlili, qaror qabul qilish usullari va boshqalardir. Ta'kidlash joizki, ta'lim jarayoni ishtirokchilarining pedagogik ijodkorligini baholashda ularning ta'lim jarayonida innovatsiyalarni yaratish va qabul qilish borasidagi nuqtai nazarlarini hisobga olish kerak.

Pedagogik innovatsiyalar o'z ma'nosida chuqur gumanistik, nuqtai nazarida sub'ektiv bo'lib, qiymat sohasida, innovatsiyaning o'ziga xos obyekti va innovatsiyaning o'ziga xos natijasida o'ziga xos xususiyatlarga ega.

“Innovatsiya”, “innovatsiyalar” va “innovatsion jarayonlar” tushunchalarining mohiyatini tahlil qilib, innovatsion ta'lim, innovatsion o'rganish va ta'limdagi innovatsion faoliyatni aniqlash zarur.

Rossiya pedagogik innovatsiyasining dastlabki nazariyotchilaridan biri N.R.Yusufbekova bo'lib, u pedagogik innovatsiya pedagogik nazariya va amaliyot o'rtasidagi qarama-qarshiliklarni hal qilish uchun chaqirilgan deb hisoblagan. Bugungi kunda pedagogik innovatsiyani pedagogik innovatsiyalarni o'rganadigan va o'rganadigan, ularning o'qituvchilar jamoasi tomonidan qabul qilinishini va nihoyat, ulardan foydalanish va qo'llanilishini baholaydigan fan sifatida ta'riflash mumkin.

S.D.Polyakovning fikriga ko'ra, innovatsion faoliyat tushunchasi innovatsion jarayonlar uchun kalit hisoblanadi. Innovatsion faoliyatning atrof-muhitga moslashishi juda muhim, shuning uchun “atrof-muhitning innovatsionligi” atamasi paydo bo'ldi. Ushbu turdagi innovatsiya tashkilot tuzilishi va faoliyatiga innovatsiyani kiritishni (tashkiliy jihat) va innovatsiyaning odamlar va atrof-muhit normalari va qadriyatlari bilan bog'liqligini (ijtimoiy-madaniy jihat) anglatadi.

L.V.Usheninaning ishlari innovatsion faoliyatning mohiyati bo'yicha pedagogik konsepsiyalarni tahlil qilish natijalarini umumlashtiradi va innovatsion pedagogik tajribaning quyidagi xususiyatlarini o'z ichiga oladi:

a) innovatsion pedagogik tajriba - bu o'qituvchining an'anaviy o'qitish amaliyotini tubdan o'zgartiradigan tizimli faoliyati;

b) innovatsion faoliyat natijalari o'quv jarayonining mazmuni, usullari, texnologiyalari, vositalari va tashkil etish shakllaridagi o'zgarishlarda ifodalanadi;

c) innovatsion pedagogik tajriba - bu o'qituvchining ijodiy faoliyati sifati va ahamiyatining ijtimoiy-ijtimoiy va ijtimoiy-psixologik tavsifi;

d) innovatsion pedagogik tajribaning yetakchi komponenti o'qituvchining pedagogik nazariya va ta'lim amaliyoti o'rtasidagi bog'liqlikka asoslangan pedagogik vazifalar va muammolarni qo'yish va hal qilishdagi tadqiqot faoliyatidir. Shuning uchun innovatsion faoliyat har doim tanish ijtimoiy muhitni o'zgartirish zarurati bilan bog'liq. Innovatsion pedagogik faoliyatni amalga oshirishning quyidagi darajalarini ajratish mumkin:

1. Reproduktiv - faoliyat usullarini dastlabki o'zlashtirish darajasi, mavjud modellarni takrorlash;

2. Evristik – faoliyatni tahlil qilish, turli innovatsion kashfiyotlarni sintez qilish, atrof-muhit xususiyatlarini hisobga olgan holda o'zaro ta'sir modellarini modifikatsiya qilish darajasi;

3. Ijodiy – tadqiqot darajasi, muqobillarni izlash.

Bu darajalar eng yaxshi amaliyotlar, ijodiy faoliyat va innovatsion faoliyat kabi faoliyatlarga mos keladi. Dastlabki ikkitasi innovatsion faoliyatga tayyorgarlik ko'rish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Ta'limdagi innovatsion faoliyatning asosiy maqsadi yangi o'qitish vositalari va texnologiyalari orqali hamda ta'lim resurslari va inson resurslarini muvaffaqiyatli rivojlantirish orqali raqobatbardosh ta'lim tizimini rivojlantirishdir.

Innovatsion ta'lim - bu yangi pedagogika, yangi ta'lim jarayonlari va yangi texnologiyalar. L.S.Vygotskiy va N.R.Yusuf-bekova tomonidan e'lon qilingan innovatsion ta'limga fundamental yondashuv talabaga yo'naltirilgan yondashuv bo'lib, unga ko'ra yangi ta'lim tizimini qurishda talaba, uning individualligi va ijtimoiy ahamiyati birinchi o'rinda turadi.

Innovatsion o'rganish va ta'lim haqida gap ketganda, uning an'anaviy yondashuvlardan bir qator farqlarini ta'kidlash kerak. J.Botkinning fikriga ko'ra, shaxsning to'liq salohiyatini rivojlantirishdagi asosiy farq ularning har qanday kelajakka, hatto kutilmagan holatga tayyorlanishidir. An'anaviy o'rganish takrorlanuvchi vaziyatlarda harakat qoidalarini o'zlashtirishga qaratilgan va shu ma'noda shaxs o'tmishdagi tajribani mustahkamlashga yo'naltirilgan bo'lib, bu ularga "misli ko'rilmagan" vaziyatlarda harakat erkinligiga yo'l qo'ymaydi. Innovatsion o'rganish, aksincha, kelajakka yangicha munosabatni, "yangi vaziyatlarda birgalikdagi harakatlarga" tayyorlik va qobiliyatni rivojlantirishga qaratilgan. Innovatsion o'rganish didaktikasi ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish maqsadini ko'zlab, keng ko'lamli o'rganish va tadqiqot vositalarini joriy etadi

va izlanish, mulohaza yuritish va muqobil variantlarni tanlashga tayyorlikni rag‘batlantiruvchi o‘rganish modellarini ishlab chiqadi.

Biroq, an’anaviy va innovatsion o‘rganish o‘rtasidagi farq didaktik vositalar to‘plami va rasman e‘lon qilingan maqsadlardagi farqlar bilan cheklanmaydi. Ijodkorlikni rivojlantirish, Kelajakka tayyorgarlik — bu maqsadlarni an’anaviy ta’lim doirasida ham e‘lon qilish mumkin.

Tadqiqotchilar innovatsion o‘rganishni shaxsni rivojlantirishga yangi yondashuv sifatida ko‘rishadi, bu bilimning o‘zgaruvchan manzarasi bilan bog‘liq. Ushbu yangi turdagi bilimlar talabani nafaqat modellarni qayta tiklashga, balki yangi faktlar va g‘oyalarni yaratishga ham jalb qiladigan yangi o‘zlashtirish shakllarini talab qiladi. Ilmiy bilimlarni ishlab chiqarish asoslari nafaqat o‘zgardi; bu o‘zgarishlar hayotning barcha jabhalarini qamrab oldi. Ijtimoiy va individual hayotning barcha sohalaridagi innovatsiyalar allaqachon “insonning dunyo va o‘zi bilan munosabatlarining butun tizimini” o‘zgartirdi. Bunday sharoitda “ijtimoiy va individual rivojlanish sur‘atlari o‘rtasidagi ziddiyatlar” keskin kuchaydi. Ushbu qarama-qarshiliklarni hal qilishning turli yondashuvlari an’anaviy va innovatsion o‘rganishni ajratib turadi. Ikkinchisi, avvalgisidan farqli o‘laroq, shaxsning madaniyatdagi o‘rni va rolini o‘zgartiradi va bu talaba va o‘qituvchining shaxsiga ham ta’sir qiladi. Ularning munosabatlari va o‘zaro ta’siri aniq belgilangan funktsiyalardan mahrum, rol masofasi qo‘shma faoliyat, hamkorlik va o‘qituvchi va talabani oldindan belgilangan natijaga emas, balki oldindan belgilangan natijaga tayyorgarlikning yagona semantik maydoniga birlashtiradigan samarali vazifalarni birgalikda hal qilish bilan almashtiriladi. Aynan talabaning shaxsiyati bilan bo‘lgan ushbu tub farqda, yangi, innovatsion avlodning xususiyatlarida innovatsion ta’limning asosiy ajralib turadigan xususiyati yotadi. Uning boshqa barcha didaktik va psixologik tarkibiy qismlari ijtimoiy munosabatlarning o‘zgaruvchan tuzilishining hosilasidir.

Innovatsion faoliyatning dastlabki bosqichidagi markaziy muammo - bu ta’lim tizimida “asosiy ishlab chiqarish jarayoni”ni bevosita amalga oshiradigan kadrlarni, birinchi navbatda o‘qituvchilarni tubdan ilmiy qayta jihozlash muammosini hal qilishdir.

Innovatsion ta’lim tizimini qurishning asosiy xususiyatlari, milliy yoki mintaqaviy darajada bo‘lishidan qat’i nazar, quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- ta’limning o‘zgaruvchanligi;
- ta’lim tizimining differentsiatsiyasi;
- boshqaruvni markazlashtirmaslik;
- pedagogik ijodkorlikni rivojlantirish;
- ta’limda milliy va mintaqaviy tamoyillarning tiklanishi.

O‘zgaruvchanlik quyidagi yo‘nalishlarda rivojlanishi mumkin:

- ta’lim muassasalarining tashkiliy-huquqiy shakllari, ularning turlari va turlarining o‘zgaruvchanligi;

- ta'lim mazmunining o'zgaruvchanligi;
- ta'lim muassasalari tizimlarining o'zgaruvchanligi;
- ta'lim shakllarining o'zgaruvchanligi.

Davlat ta'lim standartlari, asosiy o'quv dasturi, kurslar va uning mintaqaviy komponentini belgilovchi dasturlar fundamental ahamiyatga ega.

Bir tomondan, invariant komponent yagona ta'lim makonini saqlab qoladi, ikkinchi tomondan, o'zgaruvchan komponent yangi mazmun uchun bir nechta variantlardan foydalanishni ta'minlaydi. O'zgaruvchan ta'limni innovatsion ta'lim tizimidagi omil sifatida quyidagicha ifodalash mumkin:

- turli ta'lim vaziyatlarini yengib o'tishning boshqa "g'ayrioddiy" usullarini sinab ko'rish orqali tadqiqot ta'limi;

- bugungi o'zgaruvchan dunyoda bilimlarni tushunish va o'zlashtirishning yangi usullarini kashf etish;

- shaxsni rivojlantirishga mo'ljallangan individual yo'lni tanlash;

O'zgaruvchan ta'lim tamoyillarini amalga oshirish, o'z navbatida, ta'lim jarayonini farqlash uchun ma'lum shartlarni talab qiladi. Tashqi tomondan, bu ixtisoslashtirilgan ta'lim va innovatsion ta'lim muassasalari (gimnaziyalar, litseylar, kollejlari, fanlarni chuqur o'rganadigan sinflar va boshqalar) tarmog'ini tashkil etish bilan bog'liq. Ichki usullar moslashuvchan, yumshoq va bilvosita bo'lib, o'qituvchi va talabaga o'quv materialini va uni ifodalashning eng qulay, tushunarli va yoqimli usullarini tanlash imkonini beradi. Shuning uchun, innovatsion ta'lim tizimida tabaqalashtirilgan o'qitish talabani qobiliyatlari va salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun eng qulay sharoitlarni yaratish sifatida qabul qilinishi kerak. Shuni hisobga olish kerakki, tabaqalashtirish va individualizatsiya o'rtasidagi bog'liqlik o'zaro bog'liq: individualizatsiya tabaqalashtirish natijasi emas; tabaqalashtirish faqat individualizatsiyaning rivojlanishiga hissa qo'shadi va aksincha.

Xulosa va takliflar

Shunday qilib, innovatsion ta'limni ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida tadqiq qilish tahlili bizga quyidagi xulosalar chiqarish imkonini beradi:

1. "Innovatsiya", "pedagogik innovatsiya", "innovatsion jarayonlar", "innovatsion faoliyat", "innovatsion o'rganish" va "innovatsion ta'lim"ning asosiy xususiyatlarini tahlil qilish quyidagilarga asoslanadi:

- Ta'limdagi innovatsion jarayonlar - bu pedagogik innovatsiyalar tomonidan o'rganiladigan, pedagogik nazariya va amaliyot o'rtasidagi qarama-qarshiliklarni hal qilish, pedagogik innovatsiyalarni ko'rib chiqish va tadqiq qilish, ularning o'qituvchilar jamoasi tomonidan o'zlashtirilishi, qo'llanilishi va qo'llanilish darajasini baholash uchun mo'ljallangan pedagogik innovatsiyalarni yaratish, o'zlashtirish va qo'llash jarayonlari;

- Innovatsion ta'lim - bu ta'lim tizimini maqsadli ravishda o'zgartiradigan va ta'lim xizmatlari bozorini kengaytiradigan yangi ta'lim jarayonlari, g'oyalar, texnologiyalar to'plami;

2. Innovatsion ta'lim tizimli xarakterdagi muhim o'zgarishlarni aks ettiradi, uni an'anaviy ta'limdan tubdan ajratib turadi;

3. Har qanday darajadagi innovatsion ta'lim tizimini qurishning asosiy xususiyatlari quyidagilardir:

- ta'limning mazmuni, tashkiliy va huquqiy faoliyat shakllari, ta'lim muassasalari tizimlari va ta'lim usullari jihatidan o'zgaruvchanligi;

- ta'lim tarmog'ining differentsiatsiyasi;

- pedagogik ijodkorlikni rivojlantirish;

- boshqaruv tizimidagi o'zgarishlar;

4. Ta'limdagi innovatsion jarayonlarning samaradorligi faqat bir qator pedagogik shartlar bilan ta'minlanadi;

5. Davlatning ta'lim strategiyasi barqarorlashtiruvchi, rivojlantiruvchi va prognostik xususiyatga ega bo'lgan umumiy ijtimoiy maqsadlar to'plamini hal qilishdan iborat.

Adabiyotlar/ References

- [1] Mainzer, K. Murakkablik va o'zini o'zi tashkil etish /K. Mainzer // Falsafa masalalari, № 3. – 1997 - 19-23-betlar.
- [2] Makarova, L.V. O'quv jarayonini individuallashtirish va talabalar bilimni baholash uchun reyting tizimi // Yangi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda oliy texnik ta'lim kontseptsiyasi / L.V. Makarova. - Moskva: MLI, 1992.- 142-156-betlar.
- [3] Makarova, L.V. O'qituvchi, faoliyat modeli va sertifikatlash / Muharrir: prof. V.L.
- [4] Balakina / L.V. Makarova. - Moskva, 1992.- 148 b.
- [5] Makarova, N.V. Kompyuter fanlari. Darslik / N.V. Makarova. - Moskva: Moliya va statistika, 1997.- 604 b.
- [6] Shenderey, P.E. Bitta muammo bo'yicha ixtisoslashtirilgan kurslar tizimida talabalarning tadqiqot qobiliyatini rivojlantirish / P.E. Shenderey. - Saratov: Nauchnaya Kniga, 2004.
- [7] Shenderey, E.M., Shenderey E.E., Shenderey P.E. Universitetda talabalarning kasbiy tayyorgarligi mazmunini loyihalash / E.M. Shenderey, E.E. Shenderey, P.E. Shenderey. - Moskva: Drofa, 1998.